การศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ ของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข

A study of the Process of Creating Works in the Field of Dramatic Arts set Chui Chai Nang Montho of Sunisa Potisansuk.

ภานุวัฒน์ เหล่าพิลัย
Panuwat Laophilai
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
Corresponding Author Email: panutik090518@gmail.com

Received: 7 June 2022
Revised: 19 July 2022
Accepted: 21 July 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ อธิบายถึงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ ของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข ผู้เขียนใช้แบบกรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในศึกษาครั้งนี้ คือ การสำรวจข้อมูลเชิงเอกสาร ตำรา และการสัมภาษณ์ ข้อมูลทั้งหมดได้นำมาวิเคราะห์และสรุปผล เรื่อง การศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ ของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข พบว่า มีการวางแผนเรื่องของแนวคิดและกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอนตามหลักองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ไทย โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) แรงบันดาลใจ 2) การวางโครงเรื่องของการแสดง 3) การออกแบบบทร้องและทำนองเพลงสำหรับทำการแสดง 4) เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) การออกแบบกระบวนท่ารำ 7) การแต่งหน้าสำหรับการแสดง 8) การใช้พื้นที่ในการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ 9) การออกแบบระบบแสงในการแสดง 10) รูปแบบการนำเสนอการแสดง และ 11) การคัดเลือกนักแสดง แนวคิดในการสร้างสรรค์ที่กำหนดขึ้นนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานที่เกี่ยวกับวงการนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นบ้านได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: สร้างสรรค์, ฉุยฉายนางมณโฑ, สุนิศา โพธิแสนสุข

Abstract

This academic paper describes the process of creating works in the field of dramatic arts. Chuichai Nang Montho of Sunisa Phothisansuk professor. The author's objective is to study the process of creating works in the dramatic arts series. Chuichai Nang Montho of Sunisa Phothisansuk professor. The authors used a case study and the tool used in this study was a documentary survey. Textbooks and Interviews All the data were analyzed and summarized the results of the study of the process of creating works of dramatic arts in the Chuichai Nang Monto series of Sunisa Photisansuk professor. The results of the study revealed that the concepts and analytical processes were planned in chronological order according to the elements of Thai dance. which can be divided into various issues as follows 1) Inspiration 2) The plot of the show 3) Designing songs and melodies for performances 4) Musical instruments used to accompany the show Chuichai Nang Montho 5) costume design 6) Designing dance moves 7) Make-up for the show 8) Using space for displaying a set Chuichai Nang Montho

9) The design of the lighting system in the show 10) Show presentation style and 11) Casting This concept of creativity can be used as a guideline for continuous creation of works related to the field of Thai dance and folk dance.

Keywords: Create, Chui Chai Nang Nonto, Sunisa Potisansuk

บทนำ

ศิลปะการแสดงของไทยหรือนาฏศิลป์ไทยนั้นถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันในอดีตนั้นการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหากแต่เป็นการถ่ายทอดโดยการจดจำจากคนสู่คน รุ่นสู่รุ่น จนปัจจุบันเริ่มมีวิวัฒนาการนำเอาความรู้ที่ได้รับมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่สามารถแสดงถึงนาฏศิลป์ไทยในสมัยก่อนได้ เช่น คำว่า “ระบำรำเต้น” เกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย และคำว่า “ละคร” เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา (สุรพล วิรุฬรักษ์, 2543, น.16)

ปัจจุบัน นาฏศิลป์ไทยและศิลปะการแสดงทำหน้าที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย จะต้องมีการเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเรียนรู้ และการทำงาน อันเป็นการสร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าด้วยวัฒนธรรม ดังนั้น นาฏศิลป์ไทยในประเทศไทย 4.0 ต้องดำรงอยู่ด้วยการ อนุรักษ์ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนา (ภาณุรัชต์ บุญส่ง, 2560, น.108) ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ที่มีการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี ภาษา เครื่องแต่งกาย วิถีชีวิต ฯลฯ หรือจากคนสู่คนก็ได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รู้สึกซึมซับถึงความงามและสุนทรียภาพของการมีชีวิต เป็นศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นภาพการใช้ชีวิตของมนุษย์ และสภาพความเป็นอยู่ตามธรรมชาติและความร่วมสมัยทางวัฒนธรรม ในแต่ละประเทศแต่ละชนชาติ ล้วนแต่มีศิลปะที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชนชาตินั้น ๆ กันมาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ในอดีตการถ่ายทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทย ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่เป็นการถ่ายทอดโดยการจดจำจากคนสู่คน รุ่นสู่รุ่น จนปัจจุบันเริ่มมีวิวัฒนาการนำเอาความรู้ที่ได้รับมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่สามารถแสดงถึงนาฏศิลป์ในสมัยก่อนได้ ทำให้ศิลปะแขนงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้ประเทศไปสู้ความเจริญรุ่งเรืองได้อีกทางหนึ่ง โดยศิลปะการแสดงต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทยมีความหลากหลาย (สุนิศา โพธิแสนสุข, 2564, น.1) การรำ “ฉุยฉาย” เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งที่มีรูปแบบและเอกลักษณ์การแสดงที่สำคัญที่มีแบบแผนมาแต่โบราณ (สุมิตร เทพวงศ์, 2547, น.12) การรำฉุยฉายจะปรากฏอยู่ในบทบาทของตัวละครสำคัญเช่น พระเอก นางเอก หรือตัวเอกของเรื่องในการแสดงโขน ละคร เพื่อบ่งบอกเอกลักษณ์ของตัวละคร บอกความภาคภูมิใจในความสง่างาม ความงดงามของตัวละคร หรือบอกความงามของตัวละครที่แปลงกายหรือแต่งกาย ทำให้มีรูปลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวละครนั้น ๆ ดังนั้น การรำฉุยฉายจึงเป็นวิธีการหรือเป็นขนบนิยมในการสื่อเรื่องราวบ่งบอกอัตลักษณ์ของตัวละครที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นแบบแผนนาฏศิลป์ไทย มีปรากฏอยู่ในการแสดงโขน ละคร อาทิ โขน เรื่องรามเกียรติ์ การแสดงชุดฉุยฉายอินทรชิต ฉุยฉายเบญกาย ฉุยฉายนางนารายณ์ ละครนอก เรื่องพระอภัยมณี การแสดงชุดฉุยฉายผีเสื้อสมุทร ละครพันทาง เรื่องเงาะป่า การแสดงชุดฉุยฉายฮเนา (สุนันทา เกตุเหล็ก, 2561, น.1) เช่นเดียวกับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ไทย ชุด ฉุยฉุยนางมณโฑ ของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข ซึ่งการแสดงชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน กำเนิดนางมณโฑ ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ที่ท่านมีกระบวนการสร้างสรรค์งานให้ออกมาในรูปแบบของนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นการต่อยอดและยังคงขนบธรรมเนียมอย่างครบถ้วน โดยนำทฤษฎีนาฏยศัพท์และภาษาท่าในนาฏศิลป์ไทย, ทฤษฎีการเคลื่อนไหวร่างกาย, ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานของกระบวนความคิดให้เกิดงานสร้างสรรค์ และสามารถสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากการผสมผสาน การประยุกต์ทั้งในรูปแบบเดิมให้ใหม่ขึ้นโดยยังรักษาจารีตเดิม การผสมผสานนาฏศิลป์

ตั้งแต่สองจารีตขึ้นไปประยุกต์จากแบบเดิม บ้างส่วนนำมาประยุกต์ขึ้นใหม่ และคิดใหม่โดยไม่ยึดกับสิ่งใด (สุนิศา โพธิแสนสุข, 2565, สัมภาษณ์)

บทวิเคราะห์

จากการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ ของอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข ซึ่งจากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ ผู้เขียนได้ทราบว่าการแสดงชุดฉุยฉายนางมณโฑนี้ เป็นการแสดงที่ปรากฏอยู่ในประเภทนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ โดยต้องอาศัยการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงฉุยฉาย ตำรา และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยมีรายนามของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1) อาจารย์ ดร.(กิตติมศักดิ์) นพรัตน์ ศุภาการ หวังในธรรม ศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยและมีผลงานการออกแบบงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย

2) รองศาสตราจารย์อมรา กล่ำเจริญ (ระดับ 9) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย และมีผลงานการออกแบบงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนทั้งในด้านศิลปิน ครู อาจารย์ และนักออกแบบสร้างสรรค์การแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทย

3) อาจารย์มนตรี พันธ์รอด สาขาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

4) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย (โขน) สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีความเชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย และมีผลงานการออกแบบงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนทั้งในด้านศิลปิน ครู อาจารย์

5) อาจารย์เกษม ทองอร่าม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยและประพันธ์บทร้อง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และมีผลงานซึ่งเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชนทั้งในด้านศิลปิน ครู อาจารย์

อีกทั้ง ยังรวมถึงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์เป็นหลัก เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นการแสดงนั้น ๆ

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ (ที่มา: ภาณุวัฒน์ เหล่าพิลัย, 2565)

โดยมีการวางแผนเรื่องของแนวคิดและกระบวนการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอนตามหลักองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ไทย โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) แรงบันดาลใจ

2) การวางโครงเรื่องของการแสดง

3) การออกแบบบทร้องและทำนองเพลงสำหรับทำการแสดง

4) เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ

5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย

6) การออกแบบกระบวนท่ารำ

7) การแต่งหน้าสำหรับการแสดง

8) การใช้พื้นที่ในการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ

9) การออกแบบระบบแสงในการแสดง

10) รูปแบบการนำเสนอการแสดง

11) การคัดเลือกนักแสดง

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจะต้องอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวของผู้สร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนประสบการณ์ที่มีต่อเหตุการณ์หรือสิ่งที่ตนเองได้พบเจอ โดยนำประสบการณ์ส่วนตัวนั้นมาใช้ในการออกแบบผลงานทั้งในแง่ของวิธีการนำเสนอและรูปแบบ ซึ่งผลงานสร้างสรรค์ที่ปรากฏจะมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และจะต้องศึกษาจากเอกสาร ตำรา เพื่อจะนำคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นผลงานทางด้านนาฏศิลป์ทุกประเภท (สุนิศา โพธิแสนสุข, 2565, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 2 การถ่ายทอดกระบวนท่ารำการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ (ที่มา: สุนิศา โพธิแสนสุข, 2564)

การถ่ายทอดความคิดทางด้านนาฏศิลป์ไทยรวมกับความคิดสร้างสรรค์ที่ได้แรงบันดาลใจจากการศึกษาวรรณคดี (บทละคร) เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนกำเนิดนางมณโฑ ในบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) เป็นการรำเดี่ยวของตัวนาง (รูปแบบการรำฉุยฉาย) ผู้สร้างสรรค์ได้ประดิษฐ์กระบวนท่ารำและคำร้องขึ้นใหม่ เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของตัวนางโขนที่มีนามว่า “มณโฑ” ผู้แสดงจะรำอวดฝีมือท่วงท่าลีลากระบวนท่ารำอย่างประณีตและสวยงาม ควบคู่กับการอนุรักษ์ขนบจารีตทางการแสดงนาฏศิลป์ไทยเข้าไว้ด้วยกัน สอดคล้องกับโมฬี ศรีแสนยงค์ (2554, น.59) กล่าวว่า ที่มาหรือเนื้อหาของการรำฉุยฉายส่วนใหญ่นั้นนำข้อมูลมาจากเรื่องเล่าประวัติ วรรณกรรม วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลาจารึก คุณความดีของบุคคลสำคัญหรือสถาบันต่าง ๆ และนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการแต่งบทประพันธ์ ดนตรี เครื่องแต่งกาย เป็นต้น เพื่อพรรณนาถึงบุคคลหรือสถาบันต่าง ๆ

การออกแบบบทร้องและทำนองเพลงได้กำหนดแนวคิดตามจินตนาการที่ยังคงตระหนักในการรักษาขนบจารีตทางดานนาฏศิลป์ไทย โดยยึดเค้าโครง (บทละคร) เรื่องรามเกียรติ์ ตอนกำเนิดนางมณโฑ (พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) นำหลักการออกแบบทำนองเพลงตามรูปแบบของเพลงฉุยฉาย (พวง) ประกอบกับทำนองโคลงโบราณ เพลงฉุยฉาย เพลงสีนวล (สีนวลใน) และเพลงพม่าเห่ โดยใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลง เริ่มต้นด้วยทำนองเพลงโคลงโบราณเกริ่นนำเรื่องเข้าสู่การแสดง จากนั้นปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงฉุยฉาย 2 บท แล้วร้องเพลงแม่ศรี 2 บท ตามด้วยเพลงสีนวล (สีนวลใน) และ

เพลงพม่าเห่ จบลงด้วยเพลงเร็ว แขกบรเทศ (ทางแปลง) และจบลงด้วยปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็ว – ลา โดยมีการแต่งเนื้อร้องขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับแนวความคิดของการแสดง ซึ่งสอดคล้องกับเครือวัลย์ เรืองศรี (2542, น.39-43) กล่าวไว้ว่า เพลงหรือบทเพลงจะเรียกว่า “กลอนฉุยฉาย” เพลงที่ใช้ประกอบการรำฉุยฉายจะประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์และเพลงขับร้อง ซึ่งประกอบด้วยเพลงรัวเพลงฉุยฉาย เพลงแม่ศรี เพลงเร็ว และเพลงลา เพลงและดนตรีจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย จะมีระเบียบวิธีใช้เพลงขับร้องและบรรเลงประกอบการแสดงซึ่งมีขนบเฉพาะ

การออกแบบเครื่องแต่งกาย จากการสัมภาษณ์พบว่า เนื่องจากการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน กำเนิดนางมณโฑ เป็นการรำเดี่ยวเพื่อพรรณนาถึงความงามของนางมณโฑที่มีภูมิหลังมาจากชาติกำเนิดเป็นนางกบแล้วเปลี่ยนแปลงพัฒนาสถานภาพเป็นนางมนุษย์เพราะความกตัญญูต่อผู้ที่มีพระคุณ อีกทั้ง นางมณโฑยังเป็นตัวละครผู้หญิงในเรื่องรามเกียรติ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อเรื่องบทบาทของนางมณโฑเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ดังนี้ นางมณโฑเป็นทั้งข้ารับใช้ของพระอุมา เป็นเมีย เป็นแม่ และเป็นแม่เมืองแห่งกรุงลงกาจึงออกแบบเครื่องแต่งกายให้เพียบพร้อมเหมาะกับฐานะและศักดิ์ศรีของนางมณโฑ โดยเลือกใช้เกาะอกสีเขียวขี้ม้าตบแต่งด้วยขลิบสีทอง เพื่อสื่อให้เห็นถึงสถานะภาพตามเดิมของนางกบ นุ่งผ้ายกสีเขียว การนุ่งผ้ายกในการแสดงชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบการนุ่งผ้ายกแบบผสมผสาน โดยนำรูปแบบการนุ่งผ้ายกแบบของนางมโนราห์ นำมาผสมผสานกับการจับผ้าหน้านางแบบหางไหล เพื่อสื่อให้เห็นถึงสถานะภาพตามเดิมของนางกบ และบทบาทของนางมณโฑที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ สวมใส่กรองคอและรัดสะเอวสีเขียวขลิบเทา ลายเถาวัลย์ผสมกับลายดอกไม้ปักด้วยดิ้นทองและดิ้นเงินเพื่อความสวยงาม เครื่องประดับสีนาค เนื่องจากนาคเป็นโลหะผสมที่เกิดจากการผสมระหว่างทองแดง ทองคำ และเงินนำมาผสมกันเรียกว่าสีนาค มีความแข็งแรงกว่าทองคำทนต่อการกัดกร่อน แทนอุปนิสัยที่ดีของนางมณโฑ คือซื่อสัตย์ กตัญญูรู้คุณ อ่อนน้อมถ่อมตน ประดับด้วยสังวาลดอกพุด เนื่องจากดอก “พุด” หรือ “พุฒ” มีความหมายคือความแข็งแรง ความสมบูรณ์ ความเจริญมั่นคงถาวร ทั้งลำต้นของพุดยังเป็นไม้รูปทรงสวย ดอกงาม ให้กลิ่นหอม กลีบดอกใหญ่สีขาว สะอาดตา ตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ ศีรษะประดับด้วยการตั้งรัดเกล้าเปลว ผู้สร้างสร้างได้คำนึงถึงสถานการณ์จริงในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนกำเนิดนางมณโฑ เนื่องจากนางมณโฑยังคงอาศัยอยู่ณ อาศรมของพระฤาษีในป่ายังไม่ได้ถวายตัวเป็นนางสนมของพระอุมา รวมไปถึงการเปลี่ยนสถานะต่าง ๆ ของนางมณโฑ

ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงเลือกการตั้งรัดเกล้าเปลวให้เหมาะสมกับสถานะของนางมณโฑที่เปลี่ยนจากสถานะภาพเดิม (กบ) หรือสัตว์เดรัจฉาน อีกทั้งยังสอดคล้องกับขนบของตัวละครในการแสดงโขนตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์เลือกรัดเกล้าเปลวที่ลงสีทองโบราณเพื่อให้เข้ากับสีของเครื่องประดับ ทัดด้วยดอกบัวเพื่อสื่อให้เห็นความกตัญญูรู้คุณ ดอกบัวสีชมพูเปรียบเสมือนความบริสุทธิ์ จิตใจที่ผ่องแผ้วสดใสไม่หมองมัวและความศรัทธา อีกทั้ง ยังหมายถึงการตรัสรู้บรรลุธรรม เมื่อเปรียบกับดอกบัวที่เคยอยู่ใต้โคลนตมได้โผล่พ้นน้ำออกมาเบ่งบานรับแสงตะวันในที่สุด ดอกบัวสีชมพูจัดเป็นบัวที่ประเสริฐสุด และนับเป็นดอกบัวซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ตามจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ (สุนิศา โพธิแสนสุข, 2565, น.156)

ภาพที่ 3 รูปแบบการแต่งกาย ชุดฉุยฉายนางมณโฑ (ที่มา: สุนิศา โพธิแสนสุข, 2564)

ตารางที่ 1 รายละเอียดเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับสำหรับการแสดงชุด ฉุยฉายนางมณโฑ

เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง	**เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง**
เกาะอกสีเขียวขี้ม้าตบแต่งด้วยขลิบสีทอง	กรองคอสีเขียวขลิบเทา ลายเถาวัลย์ผสมกับลายดอกไม้ปักด้วยดิ้นทองและดิ้นเงิน
ผ้ายกสีเขียวยกลายทอง	รัดสะเอวสีเขียวขลิบทอง ลายเถาวัลย์ผสมกับลายดอกไม้ปักด้วยดิ้นทองและดิ้นเงิน
รัดเกล้าเปลวสีทองโบราณ ประกอบด้วยตัวเรือนรัดเกล้าเปลว จอนหูหรือกรรเจียกจอน ท้ายช้อง	อุบะและดอกไม้ทัด (ดอกบัว)

ต่างหู (สีนาค)	สร้อยคอ (สีนาค)
รัดต้นแขน (สีนาค)	เข็มขัดและหัวเข็มขัด (สีนาค)
กำไลข้อมือหรือทองกร (สีนาค)	สังวาลดอกพุด
ปะวะหล่ำ (สีนาค)	ลูกไม้ปลายมือ (สีนาค)
กำไลข้อมือดอกพุด	กำไลข้อเท้า (สีทอง)
ผ้ารัดสะเอว	

การออกแบบกระบวนท่ารำ ได้เลือกใช่สัญลักษณ์ในรูปแบบท่ารำที่มีการใช้ภาษาท่า และกระบวนท่าเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงแม่บทใหญ่ เพลงแม่บทเล็กเป็นหลัก และท่าเชื่อมนำมาร้อยเรียงเป็นกระบวนท่าแบบนาฏศิลป์ไทยผสมผสานกับจินตนาการและประสบการณ์ที่สะสมมา เพื่อสื่อถึงสัญลักษณ์ของนางกบและความงดงามของตัวนางมณโฑ โดยการตีบทตามความหมายของเนื้อร้อง เช่นกระบวนท่า ดังนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบการแต่งกาย ชุดฉุยฉายนางมณโฑ (ที่มา: ภาณุวัฒน์ เหล่าพิลัย, 2565)

คำว่า “รูปกบ” ผู้สร้างสรรค์ตีความหมายของเนื้อร้องโดยใช้ท่ารำสื่อความหมายให้เห็นถึงลักษณะของตัวกบที่มี 4 ขา แต่ปรับให้เป็นมือแบควั่ำ หลบเข่า ตามการใช้สัญลักษณ์ที่กำหนดในการแสดง

ภาพที่ 5 รูปแบบการแต่งกาย ชุดฉุยฉายนางมณโฑ (ที่มา: ภาณุวัฒน์ เหล่าพิลัย, 2565)

คำว่า “นรดีไกรลาส” หมายถึง นางกินรี (ตัวเมีย) เป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เชิงเขาไกรลาส ผู้สร้างสรรค์จึงเลือกใช้ท่านาฏศัพท์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย คือ ท่ากินริน แต่ปรับใช้มือขวาตั้งวงบน ตามการใช้สัญลักษณ์ที่กำหนดในการแสดง เปรียบเสมือนเป็นรัศมีแห่งความงดงาม

วิธีการแต่งหน้าละครรำแบบนาฏศิลป์ไทย โดยมีการลงสีอายแชโดว์โทนสีน้ำตาล-ดำ และสีทองให้เป็นไปตามลักษณะบทบาทของตัวละคร โดยสีแต่ละสีจะมีความหมายเฉพาะตัวและถือเป็นตัวแทนของอารมณ์ ความรู้สึก

การใช้พื้นที่ในการปฏิบัติกระบวนท่ารำฉุยฉายนายมณโฑมีเพียง 5 ตำแหน่ง โดยตำแหน่งหมายเลขที่ 5 จะใช้มากที่สุด เนื่องจากมีการวางหรือสมมุติว่าเป็นบริเวณที่ร่ายรำเพื่ออวดฝีมือกระบวนท่ารำและพรรณนาความงามของตัวละคร

การออกแบบระบบแสงในการแสดง กำหนดตายตัวสำหรับค่าความสว่างบนเวที โดยเลือกใช้แสงสว่างสีขาวบนเวทีตลอดการแสดง เพื่อให้ผู้ที่เข้ารับชมและผู้ที่มีความสนใจเห็นกระบวนท่ารำที่ชัดเจนและไม่เกิดความสับสน

รูปแบบการนำเสนอการแสดง แบ่งเป็น 3 ช่วง เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาและสืบทอด คือ ช่วงที่ 1 เกริ่นนำ ช่วงที่ 2 รำตีบท และช่วงที่ 3 ลีลา

สรุป

องค์ประกอบการสร้างสรรค์เบื้องต้นประกอบด้วย ทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวร่างกาย ทฤษฎีความสำเร็จของการแสดง ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ และทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานของกระบวนความคิดให้เกิดงานสร้างสรรค์ด้านศิลปะทุกประเภท กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเกิดจากการมีข้อมูลในเรื่องที่สนใจ จัดเรียงระบบ แยกแยะข้อมูล ทดลอง แล้วจึงเกิดกระบวนการสร้างสรรค์ขึ้นอย่างแท้จริง ชัดเจน จากนั้นจึงเป็นขั้นตรวจสอบประเมินคุณค่าผลงานเพื่อความถูกต้อง ในกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ โดยเชิญคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการวิพากษ์ผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ ทั้งนี้ มีขั้นตอนกำหนดความคิด กำหนดรูปแบบ กำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ และสามารถพิสูจน์ทดลองได้เช่นกัน ร่วมถึงการคิดสร้างสรรค์ยังเกิดจากการเข้าใจในประเภทของนาฏศิลป์แต่ละประเภท และสามารถสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากการผสมผสานการประยุกต์ ทั้งในรูปแบบเดิมให้ใหม่ขึ้นโดยยังรักษาจารีตเดิม การผสมผสานนาฏศิลป์ตั้งแต่สองจารีตขึ้นไปประยุกต์จากแบบเดิมบ้างส่วนนำมาประยุกต์ขึ้นใหม่และคิดใหม่โดยไม่ยึดกับสิ่งใด นอกจากนี้ นักนาฏยประดิษฐ์ยังสามารถเลือกสร้างสรรค์ผลงานขึ้นใหม่โดยพิจารณาจากความสามารถ ความถนัดของตนจากเรื่องที่สนใจหรือสะท้อนเหตุการณ์ปัจจุบัน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง โดยได้รับคำแนะนำชี้แนะและแก้ไขปรับปรุงจากอาจารย์สุนิศา โพธิแสนสุข กองบรรณาธิการและคณะ ตลอดจน เอกสาร งานวิจัย ตำรา จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ ตลอดทั้ง นักวิวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความ เพื่อให้เกิดความรู้ในการที่จะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เครือวัลย์ เรืองศรี. (2542). *ฉุยฉาย.* เพชรบุรี: สถาบันราชภัฏเพชรบุรี

โมฬี ศรีแสนยงค์. (2554). *นาฏยประดิษฐ์รำฉุยฉายมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.* มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ภาณุรัชต์ บุญส่ง. (2560). การดำรงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยในยุคประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*

สุนันทา เกตุเหล็ก. (2561). *การสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์: ฉุยฉายธนบุรี.* มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สุนิศา โพธิแสนสุข. (2564). *การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น สู่การสร้างนวัตกรรมทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ชุดลายศิลป์เสียงอีสาน: กรณีศึกษา รำวงคณะ สวรรค์บ้านนา อำเภอเชียงยืน ตำบลกู่ทอง จังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

_____. (2565). *นาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ ชุดฉุยฉายนางมณโฑ.* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

สุมิตร เทพวงษ์. (2547). *ฉุยฉาย.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

สุรพล วิรุฬรักษ์. (2543). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sunisa Potisansuk. (2021). The Conservation Creative Dance Chui Chai Nang Nonto. REVIEW of International Geographical Education online. *Journal Quartile Score, 11*(4), 255-256

บุคลานุกรม

สุนิศา โพธิแสนสุข (ผู้ให้สัมภาษณ์). ภานุวัฒน์ เหล่าพิลัย (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่ สาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2565